

LEHOCZKI ÁGNES

Donászi és Nagy esete a narcizmussal

A magyar kriminalisztika történetének számos ismert és tanulságos eseménye között kiemelt helyen van a skálás gyilkosság és a móri bankrablás. Mindkét esetben fegyverrel, nagy összeg reményében, addig soha nem látott hidegvérrel történt gyilkosság, de az elkövetések között egyéb hasonlóságok is vannak – a háttérben egy-egy férfi, hasonló személyiséggel, hasonló életúttal, ugyanazzal a kifutással¹. A következő cikkben a két cselekmény és a két elkövető közötti hasonlóságokat elemzem – pszichológiai szempontból.

Mindkét férfi személyiségének központi eleme a patológiás narcizmus volt, és ahogy látni fogjuk, bűnözői és magánéletbeli működésük számos sajátossága levezethető ebből a jellemzőből, beleértve a sorozatgyilkosságot, majd az öngyilkosságot is. Ahhoz, hogy ezek a párhuzamok jól láthatók legyenek, előbb a két férfi fő cselekményét és életútját mutatom be. Ehhez olyan, hitelesnek tekinthető adatforrásokat használok, amelyek mindenki számára hozzáférhetőek, így elkerülve a személyiségi jogok sérelmét.²

A leírt adatok alapján a pszichológiai elemzés zárja a tanulmányt, amely remélhetőleg nemcsak érdekes fejtegetés marad, hanem a bűnügyi munkát végzők számára használható meglátásokat is tartalmaz.

Donászi Aladár

Indexcselekmény: a skálás gyilkosság

A skálás gyilkosság idején *Donászinak* volt már emberölési tapasztalata³. A skálás gyilkosságot bűntársával, *Bene Lászlóval* hajtotta végre.

¹ Nagy László esetében nem áll ugyan rendelkezésre jogerős ítélet – ezt megelőzte az öngyilkosságával –, de az adatok alapján nem kétséges, hogy a bűntársához hasonlóan elítélték volna.

² Donászi Aladár esetében Tábori Zoltán: *Nagyvadak. Donászi és Bene* (Magyar Könyvklub, Budapest, 1996) tényregényére, míg Nagy László esetében Nothoff Ingrid: *En vagyok a móri mészáros?* (GBT Press, Budapest, 2008), Nagy László saját naplóján alapuló könyvére, valamint Kovács Lajos: *A mór megtette...* (Korona Kiadó, Budapest, 2009) című művére támaszkodom. Az életrajzi és a cselekményre vonatkozó adatok külön hivatkozás nélkül e művekből származnak.

³ Korábban a Győri Vízmű pénzállítóját és az ott szolgálatot teljesítőket löflegegyverrel letámada, és egy halálos áldozatot is szedett. Ezt a cselekményt még egyedül hajtotta végre.

A terv a Skála Trade Kft. pénzszállítójának kirablása volt, mivel a cég taxival utaztatta pénzszállítóit, és a vállalat jellegéből adódóan nagyobb pénzösszegre lehetett számítani. A cselekmény 1992. május 11-én reggel, a XI. kerületben, a Karinthy Frigyes út és a Lágymányosi utca között elhelyezkedő rövid és kívülről kevésbé belátható Vak Bottyán utcában történt. Az elkövetők álcázták magukat: parókat és álbajuszt viseltek. Bene László egy lopott 1500-as Ladában, Donászi pedig a járdán várt a taxira, amely reggel hét órakor érkezett a Karinthy Frigyes út felől. Az autóban három férfi ült: hátul egy pénzkísérő, elöl pedig a taxisoferő, valamint egy másik pénzkísérő. Bene a Ladával kitolatott a taxi elé, és elállta az útját. Amikor a taxi megállásra kényszerült, Donászi odalépett, kinyitotta a gépkocsi jobb hátsó ajtaját, és közvetlen közelről fejbe lőtte a hátsó ülésen utazó pénzkísérőt, majd tüzelni kezdett az elöl ülőkre, miközben ők menekülni kezdtek a járműből. Amikor lőfegyveréből kifogyott a lőszer, fegyvert cserélt, és folytatta a tüzelést. A taxiból a Lada felé menekülő taxisoferőt Bene lőtte kétszer mellbe. Donászi a második pénzkísérővel dulakodni kezdett, ennek során tenyérén és vállon lőtte, de ki tudott ugarni a taxiból, és elmenekült a parkoló autók között, miközben Donászi továbbra is tüzelt utána. Donászi ezután felvette a fejbe lőtt pénzkísérő lábánál lévő pénzeszsákokat, a Ladához szaladt, beszállt Bene mögé a hátsó ülésre, és elhajtottak. Az akció körülbelül tizenöt másodpercig tartott. Az autót később a Duna-parton felgújították. A pénzeszsákokban pénzt nem találtak.

Donászi Aladár életútja

Tábori Zoltán az elfogásától kezdve egészen a haláláig kapcsolatban maradt Donászi Aladárral. Tényregényét a rendőrökkel, hozzátartozókkal és persze a Donászi Aladárral folytatott beszélgetései alapján írta.

Donászi Aladár 1954-ben született. Értelmiségi családból származott. Gyakori volt a társasági esemény náluk, és bár a szülők együtt éltek, kapcsolatuk konfliktusos volt, rendszeresek voltak a veszekedések a pénz és az apa nőügyei miatt, állandósult a feszült és ellenséges légkör. Az apa Donászit is verte. Az iskolában igyekvő volt, ám mivel nem talált számára kielégítő visszhangra, ez makacssághoz, dachoz és ennek nyomán kudarcokhoz vezetett. Autószerelést tanult, és gimnáziumba járt, nagyjából egy időben szerezte a szakmai képesítését és az érettségijét. A családi hagyomány miatt jelentkezett a jogi karra, ám a házassága miatt ezt levelezőn végezte, majd félbehagyta. Egyik barátja három évvel idősebb nővérét vette el feleségül. Donászi 23 éves volt, amikor a kislánya született. Ekkorra azonban már a fe-

lesége családjában dívó hagyományoknak engedelmeskedve katonának állt, ahol ambiciózus és törekvő volt. Tüzérként hat és fél évet szolgált.

Huszonöt éves volt, amikor dezertált a hadseregből, és fegyveresen kirabolta „az első útjába eső OTP-fiókot”. Tizenkét év szabadságvesztés-büntetést kapott, ebből kilenc évet töltött le nagyrészt a Szegei Börtön és Fegyházban. Ekkor ismerkedett meg Bene Lászlóval, aki a szabadulás után a partnere lett a skálás gyilkosságban is, sok egyéb bűncselekmény mellett. Donászi a börtönévek alatt tudatosan hozta azt a döntést, miszerint felhagy a törvényisztelő élettel, és bűnözésből fogja fenntartani magát.

Szabadulása után nem ment vissza a családjához, és hamarosan megismerkedett egy nála nyolc évvel idősebb nővel, akihez odaköltözött. A leírások alapján harmonikus kapcsolat alakult ki köztük annak ellenére, hogy Donászi nem tűrt semmiféle kötöttséget, külön utakon járt a pénzkereset és időnként a szexualitás terén is. Bár igyekezett fenntartani az átlagos életvitel látszatát, fő jövedelme és szórakozása a bűnöző életmód volt.

A kettősség nemcsak az életvitelében, hanem a személyiségében is megmutatkozott. Donászit intelligensnek és műveltnek írják le. Mindig nagyon vigyázott rá, hogy a „mosolyfelszín” megmaradjon, és ebben többnyire eredményes is volt. Időnként azonban engedett hosztilis késztetéseinek, ilyenkor kivetkőzött magából, és előbújt belőle az erőszak.

A bankrablás miatti szabadságvesztés-büntetés letöltése után bűnözői karrierje, Bene Lászlóval közösen, nagyon elleni bűncselekményekkel, betörésses cigarettalopásokkal folytatódott. Bene hiányolta Donásziból a mindent felülíró és mindenféle felesleges kockázatot kerülő profizmust, kritizálta impulzivitása és meggondolatlansága miatt, és mert Donászit a profit mellett vagy talán még annál is jobban érdekelte az izgalom, az akció, a teljesítmény. Ő egy nagy, „korszakalkotó”, fegyveresen végrehajtott akcióban akart olyan összeghez jutni, amely minden problémára megoldást jelent. Kettejük nézetkülönbsége miatt ebbe a projektbe egyedül vágott bele: 1991. június 12-én a Győr és Környéke Vízművállalat pénzszállítóját rabolta ki. A teljes pályás letámadás jegyében a jelenlévőkre azonnal tüzet nyitott, ennek következtében egy rendőr főtörzsőrmestert halálosan, társát pedig súlyosan megsebesítette. A zsákmány 870 ezer forint volt.

A cselekmény után nyomott hangulat és a vallás felé fordulás jelentkezett Donászinál, ami nagyjából egy hónapig tartott, majd ezután megnyugodott. Ennek hátterében nem erkölcsi megfontolások álltak, hanem az akció idején elkövetett hibák és a lebukás miatti aggályok. Közben eljutott arra a következtetésre, hogy az előző cselekménynél alkalmazott erőszak, bár jelentős

volt, mégsem elegendő, legközelebb még elsőpróbb módon kell támadnia. A következő rablásnál, azaz a skálás gyilkosságnál már Bene is vele volt. A cselekmény után feszült időszak következett az életében, mivel a rendőrség az ügyben meghallgatta bűntársát, Bene Lászlót, ezért Donászi is egész nyáron várta a rendőröket. Ezt a feszültséget mértéktelen alkoholfogyasztással, az emberektől való elvonulással, a neki teljes kontrollt és dominanciát nyújtó szexuális kapcsolattal oldotta. Elfogásának elképzelése, a jelenet megkomponálása volt még hatékony „nyugtatója”.

Az indexcselekményként leírt skálás gyilkosság után sikertelenül próbálták kirabolni 1993. január 22-én az Alfa Áruház pénzzállítóját, valamint sikerrel és véráldozat nélkül 1993. november 13-án kirabolták a soroksári postát, ahonnan tízmillió forintot hoztak el. A lebukáshoz végül egy korábbi, az akciókra való felkészüléshez tartozó, 1992. november 8-án a sárszentmihályi erdőben tartott lögyakorlat vezetett, amikor is két, őket meglepő vadászt lőttek le a győri vízműnél és a skálás pénzzállítók ellen használt fegyverekkel.

Donászi a bűncselekményeit teljesítménynek tekintette, amiből igyekezett korszakalkotót produkálni. Hiú ember volt, és a cselekményei megítélésében különösen érdekelte mások véleménye, követte a médiabeli megjelenést, és nehezményezte, ha az akciói nem kaptak szerinte megfelelő felületet. A bűnöző életmódot a kábítószerhez hasonlította, sóvárgott utána, a cselekmények elkövetése izgalmas kaland, próbatétel volt a számára. Különösen így volt ez, ha a fegyverekről, vagy a fegyveres elkövetésről volt szó. A fegyverek közelsége szexuális izgalmat is kiváltott belőle, a fegyveres rablást pedig különleges szexuális aktushoz hasonlította. Az embert – az áldozatokat – csak akadálynak tekintette, amelyet le kell küzdeni. A fegyver hatalmat adott, amivel mindent meg lehetett szereznie, ettől felszabadultnak és erősnek érezte önmagát, dicsekedett, de ha „*nem volt nála fegyver; mint az ujjam, ilyen kicsi*”, mondta róla Bene.

A csupán vagyon elleni cselekmények dinamikájához, szereposztásához képest változás volt megfigyelhető a fegyveres és élet elleni cselekményeknél. Korábban, a vagyon elleni cselekményeiknél Bene volt a domináns, a fegyveres rablásoknál azonban Donászi volt a vezérfigura, Bene pedig a biztosító, a követő. Utóbbi, Donászi által irányított cselekményeikre jellemző volt az azonnali és teljes letámadás, a szükségesnél jóval nagyobb agresszív alkalmazása, az emberi élet totális semmibevétele.

Donászi elfogásakor „katonásan” beismerte a vereséget, és részletes beismerő vallomást tett. Cselekményeiért életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetést kapott. A Sopronkőhidai Börtön és Fegyházban izolált körülmények között tartották fogva.

Negyvenhat éves volt, amikor 2001. augusztus 10-én 22.00 és 22.30 között a nyaki ütőerét mindkét oldalon 15 cm hosszan olyan súlyosan átmetszette, hogy az azonnali orvosi beavatkozás sem menthette volna meg⁴. Életrajzírója szerint Donászi „*azt képzelte, hogy a börtönben majd ő lesz a többi elítélt példaképe, akire mindenki fölneéz, akinek elismerik az érdemeit. Erre kapott egy magánzárkát, ahol a képzeletbeli rangját senki előtt sem csillogtathatta.*” Katonás arculatát igyekezett fenntartani, optimista hangú leveleket írni, Tábori szerint egyetlen esetben említette levélben, hogy a büntetést nem érdemes végigcsinálnia.

Nagy László

Indexcselekmény: a móri bankrablás

Nagy Lászlót soha nem ítélték el az általa elkövetett bűncselekményekért: még a vádemelés előtt öngyilkos lett. Mindamelllett a meglévő bizonyítékok alapján biztosra vehető, hogy ő volt a móri mészáros, és ahogy büntetését, Weiszdorn Róbertet (aki már életfogytiglani szabadságvesztését tölti), Nagyt is elítélték volna. A rendőrség végül a gyanúsított halála miatt vádemelési javaslattal zárta le az ügyet.⁵

Nagynak is volt már Mór előtt ölési élménye⁶. A móri Estre bankfiók kirablását Weiszdorn Róberttel hajtotta végre.

A móri bankrablásra 2002. május 9-én került sor⁷. Mór egy csendes kisváros, nincs áthaladó forgalom, és közel van a megyehatárhoz, így az pár perc alatt, még a rendőrségi zárás előtt elérhető. A móri Erste bankfiók pedig egy kis forgalmú környéken, két panelház közti beugróban van, így csak az közelíti meg, akinek a bankban van dolga. A rablók felfegyverkezve és jelentős municióval, erre a célra felöltött ruházatban érkeztek a helyszínre aznap dél körül. A bankba kibiztosított fegyverekkel léptek. Először a – szolgálati fegyvere miatt – legnagyobb fenyegetést jelentő biztonsági őrre adott le Weiszdorn lövéseket, majd ezután a magukkal hozott festékkel lefújta a bank kameráját, és az ajtóba állt, hogy az esetlegesen érkező ügyfeleket az előre

4 Dévényi István: A hadifogoly halála. Felvágta ereit a kegyetlen páros egyik tagja. Mno.hu, 2001. augusztus 25. <http://mno.hu/migr/a-hadifogoly-halala-831543>

5 A cselekmény leírásában elsősorban Kovács Lajos művére támaszkodom. Kovács Lajos: i. m.

6 1997-ben, öt évvel Mór előtt megölt egy férfit a vadászfegyveréért, majd a holttestet elásta a budai hegyekben. Ezt a cselekményt még egyedül hajtotta végre.

7 Szinte napra pontosan a skálás gyilkosság (1992. május 11.) után tíz évvel.

legyártott kiírást mutatva műszaki hiba miatti zárásra hivatkozva elküldje. Eközben Nagy a bankban módszeresen végigjárta a helyiségeket, és lelőtt mindenkit, aki az épületben tartózkodott. A bank számítógéptermet is ellenőrizte, és lövéseket adott le a gépekre, szétlőtte a modemeket, és az alkatrészekre taposott. A bankban mindenki meghalt, ketten a kórházba szállítás után. A bankrablásnak nyolc halálos áldozata volt. Az áldozatok között volt egy biztonsági őr, banki dolgozók, a bank vezetője, és ügyfelek. Nagykék a bankból 7,3 millió forintot vittek el, valamint a biztonsági őr fegyverét.

Nagy László életútja⁸

Nagy László 1971-ben született. Gyermekkorát vidéken töltötte, erről csupán annyi tudható, hogy az édesapja öngyilkos lett, ezután pedig ketten éltek édesanyjával, akinek élete végéig a „szeme fénye” volt.

Miután elektronikai műszerésznek tanult, és leérettségizett, a tököli katonai reptéren tanult két évig, és repülőgép-műszerészként végzett, kiváló minősítéssel. Két év múlva sorkatonai szolgálatra vonult be, előbb híradós, majd felderítő volt. 1995-ben szerelt le, és bár gondolkodott rajta, hogy hivatásos katonának álljon, később pedig hogy a légióba menjen, helyette még ebben az évben felszerelt a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet hivatásos állományába. Ennek egyik fő motivációja a könnyen megszerezhető legális fegyvertartási engedély volt. Itt 1997-ig dolgozott fegyőrként.

1997-ben történt az első ölése is, amelyet egyedül hajtott végre. Az áldozat egy férfi volt, aki eladásra hirdette vadászfegyverét, amire Nagy László vevőként jelentkezett. Vásárlás helyett megölte, és a budai hegyekben elásta a férfi holttestét.

1998-ban tüzserésznek jelentkezett, és fel is vették. Pár hónapot szolgált hivatásos katonaként, ám ezzel sem volt elégedett, ezért leszerelt.

Ebben az évben kezdett Tatabányán abban a festékboltban dolgozni, ahol későbbi büntetését, Weiszdorn Róbertet, valamint majdani feleségét is megismerte. Naplója szerint 1999-ben alig foglalkozott fegyverekkel, úgymond „normális” életvitelt folytatott, majd 2000-ben ismét előtérbe került a fegyverekkel való illegális foglalkozás.

2000 volt az az év is, amikor későbbi feleségével elkezdődött a kapcsolatuk, és 2004-ben összeházasodtak. A felesége négy évvel idősebb volt, elmondása szerint Nagy figyelmes és rendkívül kedves volt vele. Annak elle-

⁸ Nothoff Ingrid: i. m.

nére, vagy éppen azért, mert Nagy életében a felesége kiemelten fontos szerepet töltött be, „*úgy döntöttem, hogy kettős életet élek*”, „*fenntartottam a »legális« életem, de nagyon vigyáztam arra, hogy a szerelmem semmit ne tudjon meg a »bűnös« életemről*”. A két életszféra izolálásába, az „alibi” megtervezésébe, felépítésébe, prezentálásába igen sok energiát és anyagi erőforrást fektetett.

2001-ben otthagya a festékboltot, és a Tescóban vállalt biztonsági munkát, ám az elfogása előtti két évben már egyáltalán nem dolgozott, és bár volt, hogy hónapokig nem volt fizetése, az utolsó egy év kivételével mindig volt pénze – vélhetően bűncselekmények elkövetéséből. Feleségével konfliktusai voltak amiatt, hogy nem dolgozott, ezért az elfogása előtt két héttel ismét munkába állt.

Amikor a médiából értesült az elásott lőszerhüvelyes csomagok megtalálásáról, tisztában volt az ebben rejlő rizikóval, és elővigyázatossága megnövekedett, többet nézett ki az ablakon, gyakrabban tekintett a visszapillantóba vezetés közben. Naplója szerint halálos fenyegetést kapott (nem létező) bűntársaitól, majd „*úgy döntött*”, hogy őt nem fogják likvidálni – ez utalás lehet a szuicidium mint menekülési lehetőség számbavételére. Ezen kívül a külföldre szökés is felvetődött benne, valamint a nyomozás összezavarása újabb, elterelő bűncselekmények végrehajtásával. Leírása szerint a munkába állása sem a feleségével való konfliktusok következménye volt, hanem figyelemelterelési manőver. De 2007. februári elfogásakor „*hónapok óta vártam őket, tudtam, hogy jönni fognak [...] Csak most, hogy tényleg megtörtént – fura volt és hihetetlen. 11 év után lebuktam.*”⁹

A fegyverek és a militarista dolgok nagyon érdekelték. Saját elmondása szerint „*szeretek mindent, ami a katonasággal kapcsolatos, szeretem a fegyvert, mint tökéletes technikai eszközt*”. Igyekezett olyan munkakörökben dolgozni, ahol a fegyverek munkaeszközként szerepelnek, de a szabadidejében is olyan helyekre járt, ahol ebben a témában lehetett tájékozódni, ilyen érdeklődésű személyekkel lehetett kapcsolatot teremteni. Kevés kapcsolata elsősorban a fegyverek, robbanószerkek, a harcművészetek, katonai ismeretek iránti érdeklődés köré szerveződött. Felesége elmondása szerint alvászor is a párnája, fürdés közben a törülközője alatt tartotta a fegyverét, és soha nem ment sehova nélküle. Fegyörként legálisan szerzett fegyvertartási engedélyt, majd később illegálisan is tartott fegyvert, valamint valószínűleg kereskedett

⁹ A tizenegy évet valószínűleg nem a móri cselekményre, hanem az illegális tevékenységének kezdetére érti.

is fegyverekkel. Az elfogása után tartott házkutatáskor hálósobájukból három fegyver és még kettőnek az alkatrészei kerültek elő. Állítása szerint az ország első számú (illegális) hangtompító-specialistája volt.

A militarista témák mellett érdekelték a bűnügyi könyvek is. A móri eseményekkel kapcsolatban követte a nyomozás eseményeit és állását, és kimondottan gyűjtött minden erre vonatkozó médiaközlést, amit a házkutatáskor a rendőrség meg is talált, azzal a cipővel együtt, amelyet a bűncselekmény idején Nagy viselt, és amelyet szinte relikviaként őrzött.

Nagy személyiségét illetően a militarizmus mellett nagyfokú zárkózottságot emelik ki, ennek jól megfelelt egy másik hobbija, a kirándulás is. Ez egyébként a rejtekhelyként használható pontok feltérképezésében is fontos volt neki.

Zárkózottsága mellett fő tulajdonságaként többen említik indulatosságát, türelmetlenségét.

Naplójában többször megjelenik a racionalitás elsődlegessége, e területen önmagát igen kedvezően ítélte meg. Módszerességére, precizitására, megfigyelőképességére büszke volt, ez kriminális tevékenységében is jól látható. Ezzel összefüggésben a fölény és különösen az ebből fakadó kontroll iránti fokozott igény naplójában talán az egyik legvilágosabban megjelenő jellemzője. Ez látható például abban, amikor többször leírja, milyen izgalmas volt, hogy az ország „leggyilkosabb” elkövetője áll a háta mögött, és ezt az erőt kedve szerint érvényesítheti bárkivel szemben – mások élete lényegében az ő kíméletén múlik. Naplójában gyakorlatilag sehol nem fogalmaz meg erkölcsi aggályt a bűncselekmények kapcsán.

Elfogása után Nagy nem tett beismerő vallomást. Az eljárást igyekezett kontroll alatt tartani például olyan manőverekkel, hogy csak bizonyos személyekkel, csak általa meghatározott időben, csak az általa meghatározott témákról és sorrendben, csak bizonyos kedvezményekért cserébe volt hajlandó beszélni – ha mindezek nem így történtek, akkor pedig elege volt, unta az egészet, valaki hibázott, vagy egyszerűen nem értették meg a mondandóját.

Amikor a kontroll kezdett kicsúszni a kezéből (a rendőrség három héttig nem foglalkozott vele), azt „*nehezen bírta László idegekkel*”, majd amikor fenntarthatatlanná vált, és addig gondosan elrejtett „bűnös élete” világossá kezdett válni, 2007. július 13-án (pénteken), nem egészen öt hónappal az elfogása után a zárkájában felakasztotta magát.

HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

A két eset összehasonlítása, néhány dimenzió alapján

	Donázi Aladár	Nagy László
Családi háttér	értelmiségi, bántalmazó apa	az apa öngyilkos lett, az anyával nagyon szoros kapcsolat
Testvérek	nincs	nincs
Tanulmányok	érettségi, autószerelő szakma, befejezetlen felsőfokú képzés jogi karon	érettségi, elektronikai műszerész, repülőgép-műszerész
Katonaság, fegyveres szerv	hivatásos katona, tüzér	bv. fegyőr, majd hivatásos katona, tüzserész
Intellektus	átlagon felüli	átlagon felüli
Családi állapot	elvált, a cselekmény idején élet-társi kapcsolatban élt egy nyolc évvel idősebb nővel	az indexcselekmény idején élet-társi kapcsolatban egy négy évvel idősebb nővel, később összeházasodtak
Gyermek	házasságából egy kislány, elhagyta	nincs, soha nem is akart
Hobby	komolyzene, fegyverek	fegyverek, különösen a hang-tompítók, kirándulás
Életvitel	kettős	kettős
Alkohol, drogfogyasztás	nem	nem
Pszichiátriai előzmény	nincs	nincs
Priusz	fegyveres rablásért 12 év, ebből kilencet töltött le	nincs
Kriminális tevékenység	25 évesen fegyveres rablás, szabadulás után nagy értékű lopások, majd újra fegyveres rablások, ezúttal már emberölésekkel kombinálva	fegyveres rablások, preferáltan emberölésekkel, fegyverkereskedelem
Lakhely az indexcselekmény idején	Budapest	Tatabánya
Lakóközösség az indexcselekmény idején	élettársával és annak gyerekeivel	feleségével
Kor az indexcselekmény idején	38	32
Kor az elfogáskor	40	36
Társak az indexcselekményben	egy társ	egy társ
Csapatban elfoglalt pozíció az indexcselekménynél	domináns, vezérszerep	domináns, vezérszerep

HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

	Donászi Aladár	Nagy László
Halálos áldozatok száma az indexcselekményben	egy (két sebesült)	nyolc
Halálos áldozatok száma összesen	négy	tíz (legalább)
Az elfogásához vezető nyom	a fegyverek	a fegyverek
Az eljárásban	beismerő vallomás	terelő történet
Halál	47 évesen szuicidium, jogerős ítélet után, nyakon ejtett metsszéssel	37 évesen szuicidium, az előzetes letartóztatás idején, önakasztással

Összevetés

A következőkben részletesebben elemzem Donászi és Nagy személyiségműködését, illetve annak központi elemét, a patológiás narcizmust, amely áthatotta az életük és működésük minden területét. Először képet adok arról, hogy mi is a narcizmus, mi jellemző annak kóros változataira, hiszen – bár bizonyos hangsúlyeltolódásokkal, ez jellemző mind a két férfira. Ezután számba veszem azt, hogy ez a fő jellemző hogyan mutatkozott meg tevékenységükben, életvezetésükben, érdeklődési körükben, kriminális pályaválasztásukban, majd végül öngyilkosságukban. Kitérek arra is, hogy az indexcselekményben, annak végrehajtásában, majd a cselekmény utáni időszakban hogyan érhetők tetten patológiás narcizmusuk jelei.

Mindezt azért tartom lényegesnek, mert ha az elkövetés módjából következtetni lehet arra, hogy a tettes milyen személyiség, mi mozgatja, milyen reakciók várhatók tőle, melyek a kerülendő megnyilvánulások vele, akkor a nyomozók lépéselőnybe kerülhetnek, és hatékonyabb nyomozati stratégia, majd kihallgatási taktika építhető fel. Különösen fontos ez sorozatalkövetők esetében, hiszen a további áldozatokkal járó cselekmények megelőzése érdekében ilyenkor rendkívül fontos a minél gyorsabb felderítés.

A narcizmus

Narcizmus (önszeretet) mindenkiben van. Normál esetben, reális és pozitív énkép esetén az egyén önértékelését védő pszichológiai eszköz, amely lehetővé teszi a kiegyensúlyozottságot, a lelki jóllétet, azt, hogy az egyén tisztában legyen

a saját igényeivel, és megfelelően érvényesítse őket¹⁰. Az egészséges narcizmusmal bíró személy büszke a sikereire, tisztában van az értékeivel és a korlátaival, és folyamatos külső töltekezés nélkül is szeretetre méltónak és értékesnek érzi magát. Nincs szüksége kérdésre és az elismerés hajszolására¹¹. A kritikát képes elfogadni, az önérzeti sérüléseket feldolgozza, képzeletben kárpótolja magát.

Az önértékelésükben sérülékenyeknek fokozott védelemre van szükségük, ezt önmaguk felértékelésével és ezzel egyidejűleg mások leértékelésével érik el. A sérüléseket ellensúlyozó fantáziálás itt már fokozottabb, egyre több időt és energiát köt le, tartalmilag grandiózus¹² elemek jelenhetnek meg. Amúgy egészséges személyek esetében is előfordulhatnak ilyen reakciók, amikor különösen súlyos önérzeti sérülés éri őket, például nagyon megalázó élményben van részük¹³.

A narcizmus patológiás, karakterszintű formájában ennek a végletes formáját látjuk. A lényeg, hogy az egész működés középpontjában a rendkívül törekény és ezért a végletekig védett önértékelés áll. Ezért szinte minden megmozdulás az önértékelés fokozása, a felfokozott önértékelés megvédése, az önérzeti sérülések elkerülése, helyreállítása, megtorlása körül zajlik.

Kétféle típusú működésmód jellemző. Az egyik a grandiózus/exhibicionista, aki arrogáns, az önértékelése látványosan felfokozott, önmagát nyíltan fensőbbesnek és egyedinek tartja. Keresi azokat a lehetőségeket, ahol megmutathatja magát, versenghet és legyőzhet másokat, ezzel erősítve az önértékelését. Magabiztosnak, saját tévedhetetlenségében teljesen biztosnak tűnik, impulzív, és a kritikára, megalázásra, kudarcokra vagy más önérzeti sérelemre hevesen reagál. A másik a sérülékeny/érzékeny típus, aki nagyzasos vágyait elrejti, félénknek és szégyellősnek tűnik, és nagyratörő ambícióit inkább fantáziában jeleníti meg, mint valós viselkedésben. A kudarcokra és kritikára bár hasonló intenzitású érzésekkel, de kevésbé látványosan reagál. A két típus között a fő különbség a szegényhez való viszonyulás – ahogy látni

10 Ronnie Solan: „Narcissistic Fragility in the process of befriending the unfamiliar.” *The American Journal of Psychoanalysis*, vol. 58, no. 2, 1998, pp. 163–186.

11 Kelemen Gábor: „A narcizmus leltárai.” *Orvoslás és Társadalom*, 2010/12., 872–876. o.

12 A grandiózitás a fensőbbesség irrealis érzete, annak érzése, hogy az egyén jobb másoknál, hogy különleges és egyedi, akit csak kevés kivételes ember tud megérteni. A grandiózus fantáziák eköré szerveződnek, inkább élményszerűek, mintsem narratívák. Elsa F. Ronningstam: *Identifying and understanding the narcissistic personality*. Oxford University Press, Oxford, 2005

13 Uo.

fogjuk, ez az érzés központi kérdés a narcisztikus működésben. Míg az érzékeny típus visszahúzóódással reagál rá, addig az arrogáns éles elutasítással.¹⁴

Donázinál az arrogáns típus jellemzői hangsúlyosabbak, több az exhibíciós¹⁵ elem, nyíltan megjelenik a csodálatra való éhség, aszocialitásában sokkal láthatóbb az emberek eszközként történő használata és a valós érdeklődés hiánya. Nagy jóval visszahúzózóbbnak, szegénylősebbnek látszik, magamutogató és nagyzasos igényeit nem vállalja olyan nyíltan, és sokkal jelentősebb a fantáziavilág, amelyet felépített önmagában a saját nagyságát illetően. A két különböző felszín mögött azonban a lényeg közös.

A patológiás narcisztikus egyik legjellemzőbb érzése a feljogosítottság. Úgy érzik, hogy kedvező bánásmódot, előjogokat érdemelnek, a sikereknek az ő számukra könnyen kell jönniük. Amikor ez nem történik meg, akkor úgy érzik, hogy megrövidítik őket, igazságtalanul bántanak velük, mert irigylik őket, az őket ért hátrány miatt pedig az írt és íratlan szabályokat átlépve is elégtételt vehetnek. A feljogosítottság felismerése a viselkedésben nem mindig egyértelmű, mivel a jó modor sokszor elfedi azt, különösen a visszahúzózó típusnál. De a megismerés előrehaladtával fokozatosan egyre több lenéző attitűd és önfelnagyító elképzelés kerül felszínre.¹⁶

Kapcsolataikban távoliak, vagy épp ellenkezőleg, hiperszenzitívek és rendkívül odafigyelők, mert folyton azt lesik, a történésekből mi vonatkozatható saját magukra. Állandó az önvonatkoztatás, vagyis hogy a helyzeteket mindig az önérzetük és önértékelésük szempontjából értelmezik.

A narcisztikusoknál az egyik legproblémásabb érzés a szégyen. Ezt nagyon nehezen tolerálják, mert együtt jár az értéktelenség és tehetetlenség, erőtlenség érzésével. Ezt az arrogáns típus általában a másik hibáztatásával, valamint intenzív és nyílt haraggal hártja el, a félének típusnál ez sem ennyire látványos, a nyílt agresszivitás ritkábban jellemző, sokkal inkább a kárpótoló fantáziálás fokozódása.¹⁷

Az önmagába bezárkózó fantáziavilág kompenzációként szolgál a kudarcokkal, szégyennel szemben, és pótolja a cselekvésben, valóságban hiányzó teljesítményeket. Azaz azokért a nagyratörő vágyakért, amelyeket a valóságban rejtőzködő jelleme miatt nem mer megélni, fantáziálással kárpótolja ma-

14 Glen O. Gabbard: „Two subtypes of narcissistic personality disorder.” Bulletin of the Menninger Clinic, vol. 53, 1989, pp. 527–532.

15 Exhibíciós szükséglet: az önmegmutatás, szereplés, figyelem igénye, a „nézzetek engem, engem nézzetek” készítése.

16 Elsa F. Ronningstam: i. m.

17 Uo.

gát. Az önérzeti sérülések kompenzálására szolgáló fantáziákban a grandiózus tartalmak átveszik a vezetést, az én felértékelése irreális mértéket ölt. Minél több a kudarc, a fantáziavilágba való visszahúzódnás időben annál több teret kap, minél több a fantáziálás, annál jobban eltávolodik a valóságtól, és annál inkább él a saját világában, megnyugtató és kellemes nagyzásos fantáziái között. Emellett rendkívül fontos mozzanat, hogy a fantáziált grandiózus énkép irányítja a viselkedést, a döntéshozatalt, tehát ezek a fantáziák egyre inkább megjelennek a cselekvésben is¹⁸.

Bár sokszor függetlennek tűnnek, és úgy látszik, hogy az érdeklődésük önmaguk felé fordul, valójában a narcisztikusok önértékelése, önbecsülése teljes egészében mások figyelmétől és csodálatától függ¹⁹. Az emberekhez ambivalens kapcsolat fűzi őket, mert nemcsak a fölényt, de a csökkentértékűséget is rajtuk keresztül élik meg. Így egyszerre függnék is a más emberektől, és bizalmatlanok is velük. Ezért a csodálat mellett a környezet feletti totális kontroll, a mások feletti dominancia és fölény, vagy a dühös-szadisztikus uralkodás a meghatározó szükségletük és fő kielégülési formájuk²⁰. Így igazán elköteleződni nem tudnak, gyakoriak a kapcsolati kudarcok, ami szociális izolálódáshoz vezethet.

Rendkívül jellemző továbbá, hogy nagyon nehezen tűrik a kritikát és a kudarcot, mivel veszélyeztetni törekény önértékelésüket, a felnagyított önkép sérülésével, vagy akár összeomlásával fenyeget. Kritika esetén reflektorfénybe kerülhet az, ami a narcisztikus ember legnagyobb félelme: ő legyőzhető, tehetetlen, átlagos, értéktelen. Igen hevesen, változatos formában, de szinte mindig agresszívan-hosztilisán reagálnak (akár viselkedésben, akár fantáziában): a kritizáló leértékelésével, megalázásával, fölényük eltúlzott demonstrálásával, bosszúállással. Ez a működés különösen nyíltan és intenzíven jelenik meg alárendelt esetén. A kritikára vonatkozó dühös intolerancia és a versengéssel kapcsolatos problémák miatt jellemzők a munkahelyi rendezetlenségek, konfliktusok.

A patológiás narcizmus legsúlyosabb formája az úgynevezett malignus narcizmus, amikor az előbbieken leírt patológiás narcisztikus karakter pszichopátiás/antiszociális vonásokkal kombinálódik. Ilyen esetben a leírtakhoz

18 Reid J. Meloy – Anthony G. Hempel – Thomas B. Gray – Kris Mohandie – Andrew Shiva – Thomas C. Richards: „A comparative analysis of North American adolescent and adult mass murderers.” *Behavioral Sciences and the Law*, no. 22, 2004, pp. 291–309.

19 Gregory N. Hamilton: *Tárgykapcsolat-elmélet a gyakorlatban*. Animula Kiadó, Budapest, 1996

20 Pék Győző: *Személyiséglélektan III. Oktatási segédanyag*. Debreceni Egyetem Pszichológiai Intézet, 2008. május 5.

http://psycho.unideb.hu/munkatarsak/pek_gyozo/targyak/SZEM_III_ken_wilber_3.pdf

paranoiditás, aktív vagy passzív kriminális magatartás, ego-szinton²¹ agresszivitás és akár szadizmus társul. Jellemző a gátlástalan indulatosság, a manipuláció, a megbánás és büntudat hiánya²². Nagy és Donászi esetében kétségtelenül ezt a formát kell feltételeznünk.

Az önérzeti sérülésekre adott heves haragreakciók miatt a narcizmus ön-magában rizikófaktora az erőszaknak. A malignus narcizmus azonban kudarcos életvezetés esetén egyértelműen homicid rizikófaktor is. A malignus narcizmusnál az ölési késztetések a krónikus megaláztatás érzéséhez, vagy a visszautasításhoz és pozícióvesztéshez kapcsolódnak. Mások szerint a pszichopátia és az ehhez társuló extrém dominanciaigény egyenesen a sorozatgyilkosság egyik legfontosabb rizikófaktora²³. *Malmquist*²⁴ a narcisztikus hátterű emberölést az elkövető számára jogosnak látott megtorlásként, a kontroll visszaszerzésére és az önértékelés megvédésére tett kísérletként írja le. Ezt megelőzheti a kiváltó esemény utáni visszahúzóódás és szégyenérzés, amely aztán bosszúvágyat és narcisztikus haragot vált ki, amelyet vagy belsőleg, fantáziálásban, vagy külsőleg, cselekvésben, gyilkosságban él ki. Az emberölés aktusában a feljogosítottságról szóló, mindenhatósági, nagyzásos agresszív fantáziák válnak valóra²⁵.

Kettős életvezetés

Mind Donászi, mind Nagy esetében kialakult és rendkívül jellegzetes a kettős életvitel.

Ez nem újdonság, *Calder* és *Carich*²⁶ leírja, hogy a sorozatgyilkosok pszichopátiás vonásaihoz tartozik „kaméleonszerűségük”, vagyis hogy gyakran képesek a társadalomba belesimulni, azaz egy látszólag „normális” életvezetést folytatni, miközben rendszeresen emberöléseket követnek el.

21 Ego-szinton: énaonos, önmaga által elfogadott, felvállalt, céljaival egy irányba mutató, az énéideálnak megfelelő.

22 Otto F. Kernberg: *Borderline szindróma és patológiás narcizmus*. Animula Kiadó, Budapest, 2004

23 Vernon J. Geberth – Ronald N. Turco: „Antisocial personality disorder, sexual sadism, malignant narcissism, and serial murder.” *Journal of Forensic Sciences*, vol. 42, no. 1, 1997, pp. 49–60.

24 Carl P. Malmquist: *Homicide: A psychiatric perspective*. American Psychiatric Pub, Arlington, 2007

25 Reid J. Meloy – Anthony G. Hempel – Thomas B. Gray – Kris Mohandie – Andrew Shiva – Thomas C. Richards: i. m.

26 Martin Calder – Mark S. Carich: *Contemporary treatment of adult male sex offenders*. Russel House Publishing Ltd., Dorset, 2003

Ennek a kettősségnek két fő funkciója van. Az egyik, hogy csökkenti a lebukás veszélyét, hiszen annál biztosabb a rejtőzés, minél kevesebben tudnak a cselekményekről. Az élettárs akár véletlenül is elszólhatja magát. Az érzelmi kötődés lazulásával akár fel is adhatja a hatóságoknál a tettest, konfliktus esetén pedig zsarolási alapként szolgálhat a tudása. Az esetleges lebukás esetén szintén hasznosabb az elkövetőnek, ha partnere nem tud olyan információkat adni a hatóságoknak, amelyeket az felhasználhat a bizonyításban. A kettős életvezetés másik funkciója a narcisztikus fantáziavilág megőrzése: amíg az csak az övé, ott hősként élheti meg magát, és nem konfrontálódik a valósággal.

Ennek ára a magány, hiszen ez csak úgy fenntartható, hogy még a hozzájuk legközelebb álló személyeket sem engedik deviáns belső világuk közelébe, a megvalósítás ezért nagyban függ a tettes magánytűrésétől, aszocialitásától.

Hogyan valósult ez meg az elemzett esetekben?

„Normális” életében Donászi és Nagy is erős, gyermek nélküli párkapcsolatban élt egy-egy idősebb nővel. Párválasztásuk oka lehet, hogy egy idősebb nő általában függetlenebb, kevésbé támaszkodik a partnerére, és így nagyobb függetlenséget, szabadságot tesz lehetővé, mintha egy fiatalabb nőt választottak volna. A szándékolt gyermek nélküli életvitel szintén a kötöttségek kerülését jelzi, mint ahogy a baráti kapcsolatok hiánya is. Ez utóbbit azonban mindenki visszahúzódo természetüknek tulajdonította. Anyagi ellátottságuk hullámzó volt, de ez sem érte el a környezet számára tolerálhatatlan, vagy túl feltűnő szintet.

Az életvitel kettéválasztása eltéréseket mutat Nagynál és Donászinál.

Nagynál ezt jóval izoláltabban, aszociálisabban láthatjuk megvalósulni, a két életszféra gyakorlatilag hermetikusan el volt zárva egymástól. Felesége, „normális” környezete egészen az elfogásáig, majd a haláláig semmit nem tudott a „másik” életéről. Antiszociális életszférájában gyakorlatilag szinte teljesen egyedül létezett, néhány alkalmi bűntársat leszámítva. Ez jól mutatja Nagy narcizmusának rejtőzködőbb, érzékenyebb, aszociális jellegét is. Az exhibíciós igénynél erősebb volt az, hogy zavartalanul megélhesse grandiózus fantáziáit, élvezve, hogy ő Magyarország egyik „leggyilkosabb” elkövetője. Az ilyen fantáziálásban a tettes továbbéli a cselekményben megvalósult mindenhatóságát arra gondolva, hogy ezt másokkal is megteheti, ha kedve tartja, mások élete az ő kegyelmén múlik, ő élet és halál ura²⁷. Az ilyen működés ese-

²⁷ John E. Douglas – Mark Olshaker: *Mindhunter: Inside the FBI's elite serial crime unit.* Simon & Schuster, New York, 1995

tében a bizonyítás nehezített, és fel kell készülni arra, hogy a tettes a végsőig védeni fogja felépített fantáziavilágát, mivel ezzel a saját identitását védi.

Donászinál kevésbé rigid, de ugyanúgy átjárhatatlan az elhatárolás az élete két szférája között. Élettársával közölte, hogy bűnözői életpályát választott magának, egy-egy alkalommal még Benével is engedte találkozni, de belelátást és beleszólást a történésekbe nem engedett. A deviancia itt tehát vállaltabb, ami egybevág azzal, hogy Donászi narcizmusa sokkal inkább az arrogáns formában, a szégyen elutasításával nyilvánult meg. Jelzi azt is, hogy Donászi nem volt olyan mértékben aszociális, mint Nagy, kevésbé tolerálta a magányt, és sokkal inkább szüksége volt mások figyelmére, csodálatára.

Valószínűleg legalább részben ennek tulajdonítható, hogy az élettársa végig kitartott Donászi mellett, a cselekmény napvilágra kerülése nem szakította meg az érzelmi köteléket közöttük. Nagy ezzel szemben egészen a haláláig igyekezett az édesanyja és a felesége előtt fenntartani a „normalitás” látszatát, nagyon fontos volt neki, hogy ők ketten ne gondolják róla, hogy gyilkos.

A fegyvermánia

Mindkét férfinál jól dokumentált a megszállott vonzódás a fegyverekhez. Ez több szempontból lényeges. Először is, a fegyverekkel és azok használatával és a harcászattal való folyamatos foglalkozás fejleszti az elkövét tervezési, kivitelezési képességeit, amely aztán a cselekmény végrehajtásánál segítségére van. Másodsor az ilyen témákban való elmerülés, különösen, ha harcászati kiképzéssel is társul, normalizálhatja az ölést mint problémamegoldó eszközt, csökkenti az öléssel kapcsolatos érzékenységet. Harmadszor, az ilyesfajta hobbi háttérében általában az úgynevezett harcos mentalitás áll.

A harcos mentalitás narcisztikus kiindulású, fantázia-hangsúlyú énreprerzentáció, célja az önérzeti sérülések kompenzációja. Arról van szó, hogy a narcisztikus, ezért sérülékeny, és az önérzeti sérüléseket nagyon nehezen kiheverő személy az életben előforduló kudarcokra, megalázónak érzett eseményekre olyan fantáziákkal, tevékenységekkel reagál, amelyekből táplálkozva nem megalázottnak, hanem éppen felsőbbrendűnek, sérthetetlennek érezheti magát. Egy olyan énképet képzel magának, ami megvédi a további sérelmekről, és a revánusra is lehetőséget ad. Hiszen a fegyver ismerete által egy olyan eszközt ural, amellyel ujjának egyetlen mozdulatával határozhat életről és halálról. A harcos mentalitás a fegyverekhez vonzódáson kívül megjelenik egyebek között a katonaság és egyéb fegyveres szervek iránti ér-

deklódésben, esetleg ilyen jellegű munkavállalásban, képzettségben, háborús relikviák iránti érdeklődésben, harcművészetek gyakorlásában, erőszakos tévéműsorok, videojátékok preferenciájában, és ilyen figurákra utaló becenevek választásában. Jellemző a mindenhatóság érzése, az impulzivitás, a deviancia, a kapcsolatokban való egyoldalú viszonyulás, és a kiemelt fokú újdonságkeresés.²⁸

Ezen a ponton megjegyzendő, hogy a fegyver és a fegyveres akció szexualizáltsága, ahogy az Donászinál látható volt, a sadizmusra való hajlam jeleként értékelhető. Ez a malignus narcizmussal együtt különösen veszélyes kombináció a szexuális sorozatgyilkosság tekintetében, különösen szexuális kudarcok esetén. Donászi esetében talán csak azért nem ez történt, mert szexualitása nem volt kudarcos.

Az indexcselekmények

A nemzetközi osztályozás szerint Nagy és Donászi is sorozatgyilkos²⁹, miközben Mór egyértelműen tömeggyilkosság is, és sokkal inkább magán is viseli a tömeggyilkosságra jellemző végrehajtási jellemzőket, mint a skálás gyilkosság.

Mindkét férfi indexcselekményei ragadozó/zsákmányoló, azaz instrumentális jellegűek (szemben az affektív, azaz reaktív, impulzív öléssel).

Első ölését mindkét férfi egyedül hajtotta végre, a másodikat, amely mindkét esetben az indexcselekmény is, egy társsal. Ezután azonban különböző módon haladtak tovább. Donászi a kudarcos skálás akció ellenére megtartotta a kétszemélyes felállást, amelyben ő volt az akció főszereplője, Bene pedig a biztosító, aki csak szükség esetén került előtérbe. Nagy a móri eset után egyedül hajtotta végre cselekményeit.

Az indexcselekményben mind Donászi, mind Nagy vezérszerepben volt.

28 Reid J. Meloy – Anthony G. Hempel – Thomas B. Gray – Kris Mohandie – Andrew Shiva – Thomas C. Richards: i. m.

29 Sorozatgyilkos az, aki kettőnél több áldozatot szed több mint egy helyszínen, és az emberölési cselekmények között nyugalmi periódus van. A nyugalmi periódus azt jelenti, hogy a tettes az emberölések között visszatér az általános életviteléhez. Az úgynevezett ámokfutás (*spreed killing*) akkor állapítható meg, ha három vagy több áldozat van egynél több helyszínen, az emberölési cselekmények között azonban nincs nyugalmi periódus. A tömeggyilkosság (*mass murder*) legalább négy áldozat megölése egy helyszínen, egy időben. John E. Douglas – Ann W. Burgess – Allen G. Burgess – Robert K. Ressler (eds.): *Crime classification manual: A standard system for investigating and classifying violent crimes*. John Wiley and Sons, San Francisco, 2006

A patológiás narcizmus jelei az indexcselekményekben

Az egyik legfontosabb jellemző a két indexcselekményben, bár a móri epizódnál szembeszökőbb, hogy a zsákmány megszerzéséhez nem lett volna szükség emberölésre, vagy legalábbis nem olyan mértékű véráldozatra, mint amely megvalósult. Ez a fajta túlzás (*overkill*) kézjegyek³⁰ tekinthető. A túlzott erőszak ezekben a cselekményekben nem impulzív haragreakció következménye, nem is a szexuális kielégülést szolgálja, egyszerűen az ölés élvezetét láthatjuk. Ez egyértelműen látható, ha azt tekintjük, hogy a cselekmény során mekkora hangsúly (például mennyi idő) helyeződik az ölésre, és mennyi a pénz megszerzésére. Megállapíthatjuk, hogy a pénzszerzés fontos ugyan, de motivációs szempontból másodlagos: mintegy ürügyet ad arra, hogy miért kell az akciót végrehajtani. Az elsődleges motiváció maga az akció. Mindkét esetben egy bizonyos fantázia, egy „saját akciófilm” megvalósulását látjuk. Ilyen esetben a cselekmény nemcsak anyagi javakat hoz a tettes számára, hanem érzelmi kielégülést is kelt, ezért tekinthető a túlzott erőszak és az ölés élvezete kézjegyek.

Az ölési aktus élvezete olyan lényeges jellemző, amelyből egyértelműen lehet következtetni a patológiás narcizmusra. Ez ugyanis a totális dominancia miatt nyújt élvezetet a tetteseknek. Ez a mindenhatósági érzés csúcspontja számukra. Ilyen szükséglet, illetve kielégülési forma pedig a patológiás/malignus narcizmus esetén merül fel.

Mindkét indexcselekményre jellemző az áldozatoktól való emocionális távolság, izoláltság. Az elkövetők az áldozattal sosem kerültek intim közelségbe, sem szexuálisan, sem emocionálisan, az áldozatok csupán célpontok – tárgyak, amelyek az anyagi javak megszerzésének elhárítandó akadályai. Ezzel összhangban van az eszközválasztás: a lőfegyver. Mindkét cselekményben jól látható a fegyver használatának élvezete, ebből következtetni lehet a fegyve-

³⁰ Az elkövetői kézjegy egy olyan magatartás a cselekmény elkövetésekor, amely nem kellett a sikeres kivitelezéshez, az azonban a tettes érzelmi kielégüléséhez szükséges volt. Ennek alapján elkülönítendő a modus operanditól. John E. Douglas – Ann W. Burgess – Allen G. Burgess – Robert K. Ressler (eds.): i. m. A kézjegyek két szintje van. Az egyik a viselkedéses szint, vagyis az a sajátos magatartás, amely tehát nem szükséges a cselekmény kivitelezéséhez, csupán az elkövető személyes szükséglete volt. Ez egyedi viselkedéses bizonyítékként használható fel, bár a hiedellel ellentétben nem feltétlenül marad statikus, azaz cselekményről cselekményre változatlan. Ami azonban valóban nem változik, mert a személyiség legmélyebb rétegeiből származik, a kézjegy másik szintje: az a pszichológiai szükséglet vagy vágy, amely a kézjegy-magatartást életre hívja, amelyet ez a magatartás a cselekmény során kielégít. James J. Coupe: A clinical approach to deductive profiling. Institute for Graduate Clinical Psychology, Chester, 2003

rek iránti, a pusztá funkcionálitáson túlmutató érdeklődésre, és ezen keresztül a harcós mentalitásra. A harcós mentalitás ismét jelzi a fokozott narcizmust, mivel egy olyan önreprezentáció, amelynek középpontjában a gyengeség és tehetetlenség érzésének ellensúlyozása áll, az erő és mindenhatóság érzésének biztosításával, amely a fegyverbirtokláson és -uraláson keresztül valósul meg.

Mindkét esetben látható tematika a katonás, tervszerű és célszerű akcióvégrehajtás. Az áldozatok minél nagyobb száma nem lényeges, a fontos, hogy egyetlen áldozat se maradjon életben. Donászi esetében a túlzott erőszak az egész pályás letámadás jegyében történik, a fegyver éles helyzetben történő használatának, akciófilmszerű jelenet főszerepének élvezete áll mögötte. Ebből lehet következtetni a patológiás narcizmus nyíltabb megjelenésére, a nagyfokú exhibíciós szükségletre. Nagynál inkább a militarista alaposság, az akció tökéletességének a mutatójaként jelenik meg a túlzott erőszak. Nagy „filmje” inkább egy „tökéletes hivatásost” mutat, aki végigmegy a feladatként kijelölt területen, és szisztematikusan mindent elpusztít. Mindez jelzi a harcós mentalitás, a fegyverekkel kapcsolatos megszállottság hangsúlyosabb voltát.

Ennek nyomán az elkövetés módja (előre eltervezettség, organizáltság, céltartás, az ijedség és a sietség hiánya) – elsősorban Mór esetében – arra utal, hogy a tervbe vett akció nem keltett olyan mértékű feszültséget az elkövetőkben, amely rontotta volna a teljesítményüket, és az öléssel kapcsolatban nem volt olyan gátlásuk sem, amely zavaróan hatott volna, vagy bármiféle oldást igényelt volna a végrehajtás érdekében. Ezzel egybevág, hogy a tetteseknek volt már ölési élményük az indexcselekmény előtt. Másrészt utal arra, hogy nem volt szükségük feszültségoldásra, például alkoholfogyasztásra a cselekmény előtt. Az alkohol (és a legtöbb pszichoaktív szer) hat a mozgáskoordinációra, a döntéshozó képességre, ez pedig ronthatja a tettes hatékonyságát és ezzel az akció sikerét, tökéletességét. Ez a nagy kontrolligényű, a cselekményének minden percét átélni óhajtó tettes számára a legkevésbé kívánatos tudatállapot³¹.

A cselekmény után

A cselekmény utáni időszakot szintén meghatározta a két tettes narcizmusa. Nagy a kriminális szempontból sikeresnek tekinthető móri eset után alább-

³¹ Reid J. Meloy – Anthony G. Hempel – Thomas B. Gray – Kris Mohandie – Andrew Shiva – Thomas C. Richards: i. m.

adott a lehetséges zsákmány és az akció hírértékének tekintetében, és újra magányosan követte el cselekményeit. Ez újabb jelzés Nagy aszociálisabb irányultságára. Másrészt, ahogy azt már a cselekmény elemzésénél láttuk, a tökéletesség mind a cselekmény, mind az önképe szempontjából elsődleges fontosságú volt Nagy számára, az önérzeti sérülések elkerülése érdekében könnyű volt a hibát a társal azonosítani. Másrészt a móri cselekmény mind anyagilag, mind a grandiózus fantáziákat tekintve hosszan tartó kielégülést nyújtott.

Donászi narcizmusának nyíltabb, exhibicionistább jellegét az is jelzi, hogy ő nem tudta a saját „nagyágának” tudatát önmagában megőrizni, dicsekvésre és ehhez közönségre volt szüksége. Másrészt számára még fontosabb volt a nagy zsákmány, a „korszakalkotó” akció, és a címlap. Ezt az igényét a skálás cselekmény alig tudta kielégíteni. Kriminális szempontból sikeres és korszakalkotó, rendkívüli anyagi haszonnal járó akció azonban egyedül aligha kivitelezhető, így Donászit a szükség is társulásra kényszerítette.

Mint minden narcisztikus bűnözőnek, Nagynak és Donászinak is rendkívül fontos volt látnia a világra gyakorolt hatását, ezért mindketten gyűjtötték a cselekményről szóló médiadokumentációkat. Mindkettejük esetében fontos elem volt annak élvezete, hogy túljárnak a hatóság eszén, természetesen ez is grandiózus énképüket táplálta.

Donászi viszonyulása ölési cselekményeihez jóval egyértelműbb volt, mint Nagy esetében. Donászi ragaszkodott a kriminális életviteléhez, büszke volt az akcióira, gátlástalanul kereste az elismerést. Önmaga „sötét oldala” a személyiségébe integráltabb, önmaga előtt vállaltabb volt. Nagy viszonyulása jóval ambivalensebb. A „jó” és a „sötét” oldal szétválasztása, ahogyan az a kettős életvitelében is látható, nála jóval hermetikusabb volt, és kiemelten fontos volt neki, hogy a számára fontos két személy ne szerezzen tudomást a másik oldalról.

Valószínűleg ezzel a különbséggel van összefüggésben a lebukáskor látott szintén eltérő viselkedés. Donászi „katonásan” elismerte a vereséget, és együttműködött. Nagy továbbra is ragaszkodott grandiózus énképéhez és fölényéhez, és játszmázásba kezdett a nyomozókkal. Ez a játszmázás nemcsak azt a célt szolgálta, hogy elkerülje a felelősségre vonást, hanem a fölényének folyamatos érzése és érzékeltetése a legnagyobb narcisztikus kielégülések közé tartozott a számára. Ennek rendkívül jellemző megnyilvánulása például, hogy ragaszkodott a legmagasabb szintű rendőri vezetőkkel történő tárgyaláshoz, és hogy saját fontosságára hivatkozva a végsőkéig ő akarta meg-

szabni a nyomozati cselekmények menetét. Az előzetes fogva tartás alatt látható volt, hogy az exhibíción keresztüli narcisztikus töltekezés nála is létfenntartó volt. Bár lepezve saját szerepét, de mégis a hatóság és a világ tudomására kellett hoznia, hogy valójában még több bűncselekményt, köztük gyilkosságot követett el, mint amennyiről tudomásuk van, „teljesítménye” nem áll meg a móri vérengzésnél.

Az öngyilkosság

Az öngyilkosságban természetesen mindkét esetben jelentős szerepe lehetett az életfogytiglani szabadságvesztésnek, amelyet Donászinál ki is szabtak, de vélhetően Nagy is tudatában volt annak, hogy ez vár rá. Volt szegedi fogvatartottként és volt börtönörként mindketten pontosan tudták, hogy ez milyen kilátásokat jelent.

A patológiás narcizmus ismerete azonban további magyarázattal és mélyebb megértéssel szolgál.

A narcisztikus személyiségnek folyamatosan szüksége van a külvilág csodálatára, amely a grandiózus énképet táplálja. Ennek hiányában a grandiózus énkép összeomlik, és megjelennek azok az érzések, amelyek elnyomására az szolgálta: a narcisztikust elöntik az értéktelenség, a tehetetlenség, a szegény érzései. Ez a narcisztikus személyiség számára tolerálhatatlan. A korábban a külvilágra irányított harag, amellyel grandiózus önképét védte, fokozatosan önmaga felé fordul³². Ez a mechanizmus különösen Donászi öngyilkosságára szolgálhat magyarázatként.

Az öngyilkossági fantáziák ezen kívül kontroll- és fölényérzést nyújtvá javíthatják, védhetik a veszíteni képtelen narcisztikus grandiózus énképét. A szuicidium megvédheti az egyént az előre látott narcisztikus sérüléstől, azaz a halála a megsegyenülést és a legyőzetést hivatott megelőzni. Mindeközben arra gondolhat, hogy ő olyan ember, aki még a haláltól sem fél³³. Ezen kívül az öngyilkossággal a passzív áldozati szerep és megaláztatás fölényhelyzetbe fordítható, a situáció feletti kontroll visszaszerezhető azáltal, hogy az egyén úgy érzi, végül mégis ő határozza meg, hogy az események mikor és hogyan érnek véget. Ez a mechanizmus különösen Nagy öngyilkosságát magyarázhatja.

³² Elsa F. Ronningstam: i. m.

³³ Uo.

Összegzés

A magyar kriminalisztikátörténet két hangsúlyos pontja, a skálás gyilkosság és a móri bankrablás háttérében álló két férfit hasonlítottam össze. Két nagyon jó intellektusú, de patológiásan narcisztikus férfit láthattunk, akik a kudarcukat képtelenek voltak kiheverni, ezért feljogosítottnak érezték magukat arra, hogy a sérelmeikért a törvényen kívül vegyenek elégtételt. Mindkét férfi megszállottja volt a fegyvernek, és a fegyver nyújtotta hatalomnak, az erő és mindenhatóság érzésének. Ez eleinte csak a képzeletüket töltötte be, majd a fantáziálásból átléptek a valóságba.

A tanulmányban elemeztem a patológiás és a még súlyosabb malignus narcisztikus működés jellemzőit. Itt röviden annyit emelnék ki, hogy patológiás narcizmus jelenlétében az elkövető számára a legfontosabb értékek a hatalom, a dominancia és fölény, az erő, a tökély. Saját énképe is ezen elemek köré épül, és mindent megtesz, hogy ennek megfelelő énképet alkothasson magának. Ha ez nem sikerül, akkor előbb fokozott fantáziálásba kezd, majd amikor ez sem elég, feljogosítottnak érzi magát, hogy az írott és iratlan törvényeket is áthágva érvenyt szerezzen mindenhatósági vágyainak. Rendkívüli kielégülés számára a világra gyakorolt hatását szemlélni, saját nagyszerűségének hitében fürdőzni, ezért a narcisztikus elkövető követi a cselekményével kapcsolatos nyomozás alakulását, és gyűjti az ezzel kapcsolatos médiadokumentációt. Az emberek csodálatától függ, a kudarcot és a kritikát rendkívül nehezen tűri. Az utóbbiakra vagy hosztilisan, az önérzetét sértő fél megalázásával és leértékelésével, vagy visszahúzóódással és bosszúfantáziákkal reagál. A szégyent nem képes tolerálni. Ezek a jellemzők jól láthatók Nagy és Donászi élettörténetében, a róluk szóló beszámolókból, és az öngyilkosságukban is.

Sorra vettem a két férfi életútjának, döntéseinek hasonlóságait, amelyeket nem kizárólag, de lényegében meghatározott a patológiás narcizmusuk. A legfontosabb aspektusok a narcizmus megjelenése a bűncselekményeikben és a bűncselekmény utáni viselkedésben.

Az indexcselekményekben egyértelmű malignus narcisztikus jegy az ölés élvezete, mert ezt az élvezetet a totális dominancia megélése, a mindenhatósági fantáziák megvalósulásának narcisztikus csúcsmélnye adja. Ennek jelenléte kézjegyként kezelendő.

A móri cselekményben a perfekcionizmus jelei láthatók, ez jelzi a szenzitívebb típusú elkövetőt, akinél a fantáziavilág burjánzóbb, a kontrolligény extrém mértékben fokozott, az aszocialitás kifejezettebb. A skálás cselekményben ezzel szemben inkább az élménykeresés jeleit láthatjuk, ami az im-

pulzívabb, arrogánsabb típusú elkövetőt jelzi, fokozottabb magamutogatási hajlammal, dicsekvéssel, a csodálat nyílt keresésével.

A fegyverhasználat élvezetére utaló jelek a narcizmus vonalán a harcos mentalitás meglétét jelzik, annak a narcizmus karakterjegyeire ráépülő jellemzőivel együtt.

Természetesen sok szempont szerint lehet még elemezni egy-egy cselekményt, vagy egy-egy elkövetőt, de itt most egy olyan jellemzőt mutattam be, amely meghatározza a személyiség egész karakterét, és nem kontrollálható tudatosan, így a cselekmény elkövetésén és a cselekményen kívüli működés-módban is megmutatkozik. Ezért ha egy cselekményben sikerül felfedezni az ilyen meghatározó mechanizmusok jegeit, akkor ebből fontos következtetések vonhatók le a tettes cselekményen kívüli működésére. Ez pedig felhasználható a profilalkotásban és a felderítésben, valamint a vizsgálati szakaszban jól alkalmazható a tettes megközelítésénél alkalmazott stratégia kialakításakor, mert lépéselőnybe hozza a nyomozó hatóságot.

IRODALOM

Calder, Martin – Carich, Mark S.: Contemporary treatment of adult male sex offenders. Russel House Publishing Ltd., Dorset, 2003

Coupe, James J.: A clinical approach to deductive profiling. Institute for Graduate Clinical Psychology, Chester, 2003

Dévényi István: A hadifogoly halála. Felvágta ereit a kegyetlen páros egyik tagja. Mno.hu, 2001. augusztus 25. <http://mno.hu/migr/a-hadifogoly-halala-831543>

Douglas, John E. – Olshaker, Mark: Mindhunter: Inside the FBI's elite serial crime unit. Simon & Schuster, New York, 1995

Douglas, John E. – Burgess, Ann W. – Burgess, Allen G. – Ressler, Robert K. (eds.): Crime classification manual: A standard system for investigating and classifying violent crimes. John Wiley and Sons, San Francisco, 2006

Gabbard, Glen O.: „Two subtypes of narcissistic personality disorder.” *Bulletin of the Menninger Clinic*, vol. 53, 1989

Geberth, Vernon J. – Turco, Ronald N.: „Antisocial personality disorder, sexual sadism, malignant narcissism, and serial murder.” *Journal of Forensic Sciences*, vol. 42, no. 1, 1997

Hamilton, Gregory N.: Tárgykapcsolat-elmélet a gyakorlatban. Animula Kiadó, Budapest, 1996

Kelemen Gábor: „A narcizmus leltárai.” *Orvoslás és Társadalom*, 2010/12.

Kernberg, Otto F.: Borderline szindróma és patológiás narcizmus. Animula Kiadó, Budapest, 2004

Kovács Lajos: A mór megtette... Korona Kiadó, Budapest, 2009

HÍRES BŰNŰGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

Malmquist, Carl P.: Homicide: A psychiatric perspective. American Psychiatric Pub, Arlington, 2007

Meloy, Reid J. – Hempel, Anthony G. – Gray, Thomas B. – Mohandie, Kris – Shiva, Andrew – Richards, Thomas C.: „A comparative analysis of North American adolescent and adult mass murderers.” *Behavioral Sciences and the Law*, no. 22, 2004

Nothoff Ingrid: Én vagyok a móri mészáros? Nagy László eredeti naplójával. GBT Press, Budapest, 2008

Pék Győző: Személyiséglélektan III. Oktatási segédanyag. Debreceni Egyetem Pszichológiai Intézet, 2008. május 5.
http://psycho.unideb.hu/munkatarsak/pek_gyozo/targyak/SZEM_III_ken_wilber_3.pdf

Ronningstam, Elsa F.: Identifying and understanding the narcissistic personality. Oxford University Press, Oxford, 2005

Solan, Ronnie: „Narcissistic fragility in the process of befriending the unfamiliar.” *The American Journal of Psychoanalysis*, vol. 58, no. 2, 1998

Tábori Zoltán: Nagyvadak. Donászi és Bene. Magyar Könyvklub, Budapest, 1996